

**UŞAK HALI DOKUMA SANATININ GELİŞİMİ, ÖZELLİKLERİ VE TURİZME
ETKİLERİNE YÖNELİK NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

*A QUALIFIED RESEARCH ON THE DEVELOPMENT, CHARACTERISTICS AND
TOURISM INFLUENCE OF UŞAK CARPET WEAVING ART*

Öğr. Gör. Saliha GÜLLÜ

Uşak Üniversitesi, Ulubey Meslek Yüksekokulu, Moda Tasarımı Bölümü,
saliha.gullu@usak.edu.tr, Uşak/Türkiye

Yrd. Doç. Dr. Ozan ÇATIR

Uşak Üniversitesi, Ulubey Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Seyahat Hizmetleri Bölümü,
ozan.catir@usak.edu.tr, Uşak/Türkiye

ÖZ

Turizm hem bölgesel kalkınmayı sağlayan hem de kültürel değerlerin tanıtımında önemli bir araçtır. El sanatları ulusların kültürel mirasını özetleyen en anlamlı belgelerindedir. Anadolu'da halıcılık sanatı nesilde nesile aktarılan el sanatlarımızdan biri ve kültürel kimliğimizin bir parçasıdır. Çalışmanın amacı halı üreten ve satışını yapan mağaza sahiplerinin "Halı sanatının gelişimi, özellikleri ve turizme etkilerine" ilişkin görüşlerini belirlemektir. Çalışmada "bütüncül tek durum deseni modeli" kullanılmıştır. Uşak'ta faaliyet gösteren üç halı mağazasıyla görüşülmüştür. Elde edilen veriler doğrultusunda Uşak Halısına yeterli düzeyde değer verilmediği, üretim sayılarının düştüğü ve yeterli düzeyde talep olmadığı, kültürel mirasımız olan Uşak Halı sanatının bölge kalkınmasındaki turizm pazarlamasında yeterli gelişim sağlayamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uşak Halısı, El Sanatları, Turizm

ABSTRACT

Tourism is both an important means of promoting regional development and promoting cultural values. Handicrafts are the most meaningful documents that summarize the cultural heritage of nations. In Anatolia, carpet art is one of our handicrafts that are handed down generations to generation and it is a part of our cultural identity. The aim of the study is to determine the opinions of the shop owners who produce and sell the carpet, the development of carpet art, their properties and the effects of tourism. In the study, the "holistic one-state pattern model" was used. It was interviewed three stores operating in Usak carpets. The data obtained in accordance with Usak Carpet has not been adequately valued, production numbers have fallen and there has not been enough demand and the art of Uşak Halı, our cultural heritage, has not achieved sufficient development in tourism marketing in the development of the region.

KeyWords: Uşak Carpet, Handicraft, Tourism

1. GİRİŞ

Geleneksel el sanatları toplumların, özgün folklorik değerlerini, duygularını ve sanatsal beğenileri ve kültürel özelliklerini yansıtır. Aynı zaman da üretildikleri bölgeye tanıklık eden gelecek nesillere aktarılmasın da yazılı kaynaklar kadar tarihi geçmişe ışık tutan toplumların kültürel kimliğinin bir parçasıdır. El sanatlarımızın bir kısmı zaman içinde toplumların çeşitli nedenlerle geçirdiği değişiklikler, sanayileşme ve şehirleşmenin etkisi ile yok olurken, bir kısmı ise işlevselliğini koruyup yaşamaya devam eder.

Anadolu'da "El dokumacılığı" da günümüze kadar varlığını sürdüren özgün kültür değerlerinden birisidir. Birçok el dokumalarında olduğu gibi Uşak halılarında da Anadolu insanı tarih boyunca yaşamının temalarını doğumu, sevgiyi, aşkı, ölümü ve özlemi rengârenk ipliklerle harmanlayarak ilmek ilmek dokuyarak ifade

etmişlerdir. Bugün hızla sanayileşen çağımızda kültürümüzü yansıtan, şekil, desen ve dokuma özelliği ile sanatsal değer taşıyan Uşak Halıları el sanatları arasında varlığını sürdürmektedir.

Turizm pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de ekonomik büyümenin ve gelişmenin en önemli ekonomik kaynaklarından biri olarak değerlendirilmektedir. Doğru uygulanan turizm politikaları ve turizm endüstrisini harekete geçirecek geniş platformlu projeleri ile kültür mirası el sanatlarımız katma değeri yüksek dekoratif malzemeler ve sanatsal ürünlere dönüşerek yeniden hayat bulmaya başlamıştır. Bu nedenle tüm geleneksel el sanatlarımızda olduğu gibi Uşak halı dokumacılığının tanıtılması, kültürümüzün korunması ve ürünlere ekonomik değer kazandırılması açısından kültür turizminin sağlayacağı katkı kaçınılmazdır.

Bu çalışmada, bugün bu köklü geçmişi ile Uşak halılarının günümüz modern yaşamında turizm ile yeniden hayat bulmaya çalışan, sayıları gittikçe azalan dokuma mesleğini sürdüren üreticiler ve tasarımcılar ile yapılan yöresel çizgiler ışığında gelenekseli günümüze modernize ederek yapılan üretim çeşitliliği incelenmiştir. Geçmişten günümüze Uşak halı sanatının tarihsel üretim ve gelişim yaşam öyküsünün derlenen literatür bilgileri, dokuma görselleri ile sosyal, kültürel, ekonomik ve turizm açısından önemi irdelenerek sunulmuştur.

2.GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE UŞAK HALISININ TARİHİ GELİŞİMİ

Dokumacılık, tarihin ilk dönemlerinden itibaren günümüze kadar uzanan, köklü bir geçmişe sahiptir. Anadolu'da dokuma sanatı ilk çağlarda Lidya ve Frigyalılar döneminde başlamış en eski ve köklü Türk sanatlarından biridir. O dönemde bölgede yetişen hayvan yünleri iplik ve havlı dokumalar şeklinde değerlendirilmiştir. Binlerce yıl öncesinden günümüze kadar uzanan kullanım eşyası ve dekoratif amaçla da dokunan halı, tarihte ilk defa Türkler tarafından dokunduğu ve dünya medeniyetine hediye edildiği tespit edilmiştir (Taylan, 2013). Dokuma sanatı; göçebe çadırlarından, köy evlerine, hatta saraylara kadar uzanan, toplumun farklı kesimleri tarafından üretilmiş ve üretildiği yerde kullanılmıştır. Dokuma işleminde atkı ipliklerinin çözgü iplerinin içersinden geçmesiyle birlikte farklı bir desen ipliğinin farklı şekillerde düğümlenerek aynı hizada kesilmiş kadifemsi havlu yüzlü olan dokumaya halı denir.

Resim 1: Halı dokuyan kadınlar, (Uçar, Demirkaya, & Doğan, 2015, s. 7)

Geleneksel halı sanatımız, Türk sanat tarihimizde önemli bir yere sahip olup, tarihin akışı içerisinde de biçimlenerek varlığını sürdürmüştür. Uşak halıları da gerek kullanılan renk desen özellikleri ve gerekse düğüm teknik özellikleri ile halı sanatı tarihinde iz bırakan yere sahiptir.

Uşak 'a halıcılık sanatı, Orta Asya'dan göçen Yörükler tarafından getirildiği bilinmektedir. Murat dağı eteklerinde yer alan Uşak kasabasında da halıcılık o dönemlerde, önem kazanmıştır. Bu dönemde dışarıya taşmadan dokunan halı işleri ev ve aile çevresi sınırları içerisinde üretimleri gerçekleşmiştir (MEGEP, Uşak Halısı Desenleri, 2012). Geleneksel olarak dokunan özel çeyiz eşyası olarak kullanılmış ve ölüm sonrası miras olarak paylaşılmış ya da camilere bağışlanmıştır. Uşak ve yöresi 15.yy erken Osmanlı dönemi halılarının yaratıcısı ve dönemin halıcılık merkezi olmuştur. 1500 'lü yıllarda başlayan kapitülasyonlar sonucu ülkeye de yer alan elçilere Osmanlı Sınırları içerisinde ticaret yapma hakkı tanınması ile Uşak halıları yut dışında da kendini gösterir (Uçar, Demirkaya, & Doğan, 2015).

Resim 2: Madalyonlu Uşak Halısı, (<http://eskusakarastirmalarimerkezi.blogspot.com.tr/2013/10/madalyonlu-usak-halilari-sadk-usakligil>)

Resim 3: Yıldızlı Uşak halısı, 16. yy. New York, Metropolitan Museum of Art, (http://www.academia.edu/8813005/AVRUPA_RESM%C4%B0NDE_T%C3%9CRK_HALISI)

Kanuni Sultan Süleyman döneminde Uşak halıları büyük önem kazanmıştır. Uşak'ta büyük ebatlarda dokunan halılar motif, renk ve kalite özellikleri ile büyük beğeni toplayarak Osmanlı İmparatorluğu'nun saraylarını süslemiştir. O dönemde Azerbaycan'dan getirilen dokuma ustaları Uşak'a özgü halıları yeni tarzlarla dokumaya başlamıştır. Halıların özelliklerini kaybetmemesi için Anadolu müftüleri görevlendirilerek ve halıların kontrol altında dokunmaları sağlanmıştır. Desenler, nakkaşlar ev süsleme sanatçıları tarafından tasarlanarak saray halıları adını almıştır. Osmanlı saraylarından, Avrupa şatolarına, camilerden kiliselere kadar yayılan Uşak halıları sadece halı değil saygınlık sembolü olan bir efsane haline gelmiştir (Uçar, Demirkaya, & Doğan, 2015).

Uşak halılarının ekonomik değer kazanması ilerleyen zamanlara 16. ve 17. yüzyıllara dayanır. Bu yüzyıla kadar küçük bir ev ekonomisi unsuru olarak devam eden halıcılık, İstanbul cami ve saraylarında kullanılmak üzere Uşak'a halı siparişi verilmesi ile gelişmeye başlamıştır. Daha sonra İtalyan tüccarlar ile halı ticaretinin artmaya başlamasıyla birlikte Uşak halıları, bir moda akımı gibi, Avrupa kiliseleri ve zenginler tarafından da satın alınmaya başlamıştır. Avrupa'nın artan Türk halısı talebini karşılamak için Uşak çevresinde evlerde geleneksel ev tezgâhlarında dokunan halılar o dönemde bir sanayi dalı oluşturmuştur. Uşak halısının hangi koşullarda dokunduğuna dair yeterli bilgiler olmamakla birlikte, çok sayıda üretimi yapılan Uşak halısının günümüze ulaşması nedeniyle atölyelerde üretildikleri değerlendirilmektedir (Taylan, 2013).

Resim 4: 1667-1668. G. Ter Borch. Theorbo çalan kadın. Ulusal Galeri Londra, (http://www.turkoteke.com/old_masters/salon_5.html)

Resim 5: 1665 J. Vermees. Tedarikçiler. (Detay) Dresden, (<http://eskusakarastirmalarimerkezi.blogspot.com.tr/2013/10/madalyonlu-usak-halilari-sadk-usakligil.html>)

Uşak' ta üretilen en büyük ve en tanınmış grup halılar birçok Avrupalı ressamın Uşak'ta üretilen en bilinen halı örneklerini tablolarında yer vermişlerdir. Avrupa'daki seçkin aileler ünlü resamlara tablolarını yaptırırken Uşak halılarını duvarda, yerde ve masada dekor olarak kullanmaları bu halıların Avrupa'ya ihraç edildiği anlaşılmaktadır. Bir sanat eseri olarak tarihe imzasını atan, kültürel mirasımız el dokuma Uşak halısının dünya pazarında eski bilinirliğini artırmak gelecek yüzyıllara sanatsal bir miras bırakmak amacıyla tekstil alanında 2000'li yıllarda bir ilerleme kaydedilmiş ve yeniden fabrikalarda Uşak iplikleri üretilmeye başlanmıştır. Uşak halıları yıllara meydan okuyan geçmişi geleceğe taşıyan el sanatlarımız içerisinde yer alarak, dayanıklılığı ile sanat tarihinde yerini korumuştur. Halılar koruduğu sağlam yapısını natürel yün halı ipliklerinden alarak, Uşak'ta dokuma halı sektöründe faaliyet gösteren sayısı giderek azalan firmalarca üretimlerine devam edilmektedir.

Resim 6: Madalyonlu Uşak halısı, (<https://www.turna.com/blog/gorenlere-usak-sehrini-hatirlatan-4-sey>)

Bugün halen geleneksel tarihi Uşak halıları

- ✓ Victoria and Albert Museum London
- ✓ Louvre Museum Paris
- ✓ The Metropolitan Museum of Art
- ✓ Bardini Museum Florence
- ✓ Philadelphia Museum of Art
- ✓ National Gallery of Art Washington
- ✓ Magyar Nemzeti Múzeum, Budapeşte
- ✓ Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
- ✓ Museum für Islamische Kunst, Berlin
- ✓ Konya Mevlana Müzesi
- ✓ İstanbul Vakıflar Müzesi

gibi birçok müzede yer alarak sergilenmektedir.

3.UŞAK HALILARI, RENK, KOMPOZİSYON VE MOTİF ÖZELLİKLERİ

Dokumada kullanılan atkı, çözü ve düğüm ipliklerinin yün olması uşak halılarının en önemli ayırt edici özelliklerindedir. Çok az sayıda halıların dokumasında pamuk iplik kullanıldığı görülmüştür. Uşak halılarının en önemli özelliklerinden biri atkı, çözü ve atılan düğüm ipliklerinin yün olmasıdır. Çok az olarak pamuk iplikli halılar dokunmuştur. Düğümleri sağlamdır. Uşak halıları Türk düğümü denilen "gördes" düğümü ile dokunmuşlardır. İnce Uşak halılarının desimetrekaresinde 1500 gördes ilmesi, Orta Uşak halılarının desimetrekaresinde 750 ile 1280 gördes ilmesi, kaba Uşak halılarının desimetrekaresinde 342 ile 484 gördes ilmesi yer alır. Eski Uşak halılarının kalın tüylü olması bu halıların en belirgin özelliğidir (Akın, 2009).

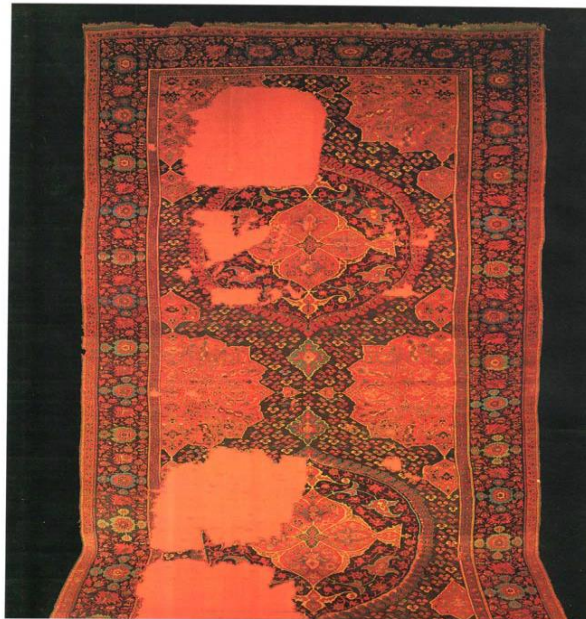
Eski Uşak halılarına üç dört renk hakim olup renkler genellikle koyu tondadır. Dokumalar kırmızı, mavi, yeşil, sarı koyu ton grup renkler ile az miktarda beyaz ve açık kahverengi renklerden oluşur. Desen ve motif

özellikleri eski Uşak halılarının en önemli ayırt edici özelliklerindedir. Uşak halıları desen ve kompozisyon tasarımları bakımından üç başlık altında toplanır. Kitap ciltlerinden esinlenen “madalyonlu”, desen yerleşim şekli geometrik bir yapıya sahip olan “yıldızlı”, yaprak kompozisyonunun kuş biçimini çağrıştırmamasından dolayı “kuşlu” “Uşak halıları” olarak adlandırılır. Aynı zamanda halının zemini minyatür sanatında görüldüğü gibi bitki, insan ve hayvan figürleri ile de doldurulduğu bilinmektedir. Uşak halılarının madalyonlu ve yıldızlı tiplerinde şemse motifinin de sıkça kullanıldığı görülmüştür. “Holbein ve Lotto” halıları olarak bilinen ve literatürde yer alan bu iki tür halının dokuma ve desen özellikleri bakımında Uşak halıları ile benzer özellikleri göstermesinden dolayı Uşak yöresi tezgâhlarında dokunmuş olabilecekleri görüşünü kabul edilmektedir (MEGEP, Uşak Halısı Desenleri, 2012). Uşak halıcılığı, Türk halıcılığının en güzel örneklerini oluşturan Madalyonlu ve Yıldızlı halı kompozisyonları ile halıcılık tarihinde en güzel örneklerini sergiler.

3.1.Madalyonlu Halılar

Türk halı sanatında Batı Anadolu grubu olarak tanınan bu halılar ilk kez 15.yüzyılda dokunmuştur. Desenlerinin çok gözde olması nedeniyle üç asır devam ettiği bilinmektedir. Türklerin 1514 de Tebriz’i fethi sonrası madalyon sembolünün Türk halılarında motif olarak kullanılmaya başlandığı görülmüştür. Madalyon motifinin farklı yerleşim şekilleri ile bazen oval, bazen yuvarlak olarak farklı zemin boyutlarda dokunsa da kompozisyon düzeninde bir değişimden söz etmek doğru değildir. “Madalyonlu Uşak halıları” 18.yüzyıl ortalarına kadar devam ederken, bu halıların en güzel örnekleri lacivert üzerine sarıçiçeklerle doldurulmuş mavi ve kırmızı renklerin kullanıldığı madalyonlulardır. Madalyonları lacivert olan zeminin kırmızı olarak kullanıldığı daha zengin dokumalar da görülmüştür. Genellikle yün ipliklerle dokunmuş, nadiren pamuk iplikler de kullanılmıştır. Dokumlarda en çok hakim olan renkler kırmızı, lacivert ve sarı, ikincil derecede mavi, yeşil ve siyah renkler kullanılmış, üç ana renk ile iki yardımcı renkle zengin yüzeyler oluşturulmuştur (Madalyonlu Uşak Halıları).

Madalyonlu Uşak halılarındaki çok çeşitlilik ve zenginlik tasarımları gerçekleştiren Türk ustalarının yaratıcılık ve hâkimiyet becerilerini göstermektedir. Kitap sanatının halılara aktarılmasından, bu ustalar genellikle çekimser kalmışlardır. Halının ortası büyük bir madalyonla, köşelere çeyrek madalyonların yerleştirildiği, madalyonların içi ve halının ana zemini minyatür sanatına ait insan ve hayvan figürleri ve bitki süslemeleri ile doldurulmuş örnekler Tebriz, Keşan ve İsfahan halılarında rastlanmaktadır. Minyatür sanatı ustaları tarafından tasarlanıp çizilen halı örneklerinin tekstil yüzeylerde uygulanması nedeni ile İran halılarının gelişiminin önünü tıkamıştır. Buna karşın yeni örnekler 16.ve 18 yüzyıl Uşak halılarında tekstil sanat ve tekniklerine uygun olarak değerlendirilerek Uşak halılarının gelişmesinin devamlılığı sağlanmıştır. Orta eksendeki madalyon sonsuzluğu simgelemektedir (MEGEP, Uşak Halısı Desenleri, 2012). Uşak halısının “büyük madalyon” olarak bilinen türünün, 10m.ye kadar dokunmuş ebatta olanları mevcuttur. Halının ortasında “göl” adı verilen madalyon motif yer alır ve bu halının zeminindeki motiflerden farklı motiflerle doldurulur. Desenlerde 16.yüzyıl klasik Osmanlı dönemi süsleme karakterleri olan lale, karanfil, rumi, hatai, penç, gonca, kıvrık dallar, bahar çiçekleri, birbirine dolanmış dallar ve Çin bulutları motifleri yer alır (Taylan, 2013).

Resim 7:16. yüzyıl Madalyonlu, çintemani zeminli Uşak halısı, Türk İslam Eserleri Müzesi, İstanbul,(Akın, 2009)

Bugün halen Uşak da madalyon halıları farklı kompozisyonları ile üretimlerine devam edilmektedir. *Köşeli madalyon*; bereketi sembolize eden başak biçiminde tasarlanmış ejderhanın bulunduğu hayat ağacı kompozisyonu çiçeklerle bezenmiş dokumalardır.

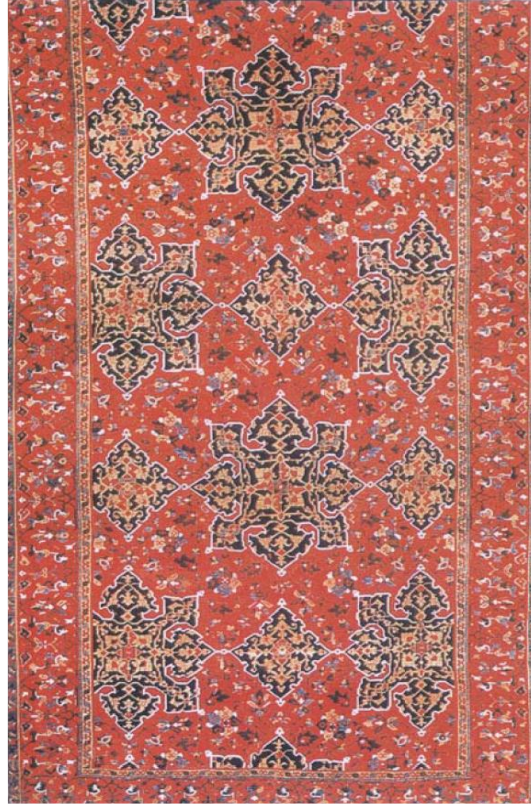

Resim 8:Cenevreli ressam Jean-EtienneLiotard'ın tablosunda, Madalyonlu Uşak Halısı tasviri, 18.yy. son yarısı, Cenevre, Museed'Art et d'histoire.(1702-1789), Contese de Conventry'nin portresi, (Akın, 2009)

3.2.Yıldızlı Halılar

Madalyonların yıldız şeklinde yer almasından dolayı “**Yıldızlı Uşak Halıları**” olarak bilinir. “Yıldızlı Uşak halıları” daha küçük türlerde olup sekiz köşeli yıldızlarla, küçük baklava madalyonlarının eksen üzerinde kaydırılarak sıralanıp bir kompozisyon özelliğine sahiptir. Diğer Türk halılarına göre Yıldızlı Uşak halılarında sonsuzluk prensibi daha belirgindir. Bu tür halılar dört metreden az, orta boy halılardır, uzun olanların sayısı azdır. 16. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmış, 17. yüzyıl sonlarına kadar sürmüştür. Genelde zemin kırmızı, zemine yerleştirilen yıldız ve baklava motifleri ise lacivert veya açık mavi şekilde madalyonların sıralanması ile oluşur. Yıldızlı Uşak halılarında” daha çok kırmızı, lacivert, yeşil, sarı ve açık mavirenkler kullanılmıştır. Genellikle sonsuz formda kaydırılmış eksende yıldız motifi kırmızı zemin üzerine yerleştirilen kompozisyon biçiminde dokunmuştur (Akın, 2009).

Bazen zemin rengi olarak lacivert kullanılmış olup, madalyonlar kırmızı renktedir. Yıldızların içinde yer alan palmye yaprağı şeklindeki motifler, hayat ağacını simgelemektedir. Yıldızın ortasında, geleneksel bir kuş ve ejderha figürü olan Rumi kompozisyonları ile doldurulmuştur. Bir Yıldızlı Uşak halısında, hayat ağacı, kuş ve ejderha motiflerinin bir varyasyonu kullanılır. Yıldız motifi Türk halılarında üretkenliği ifade eder. Ayrıca doğum, barış içinde yaşam ve evrenin yenilenmesi gibi anlamlar da içerir.

Resim 9: Yıldızlı Uşak Halısı, 16.yy., New York MetropolitanMuseum of Art, (Akin, 2009)

Resim 10: Tebriz Gök mescit çinileri, Uşak halıları Yıldız deseni öncüleri olan iki kiremit deseni, (<http://www.oturn.net/rugs/tor/alexander.html>)

3.3.Kuşlu Uşak Halıları

Beyaz veya açık krem zemin renk özelliği ile “Kuşlu Uşak halıları” ayrıtsal nitelikli halılardır. Asıl olan motifi meydana getiren şeklin iki yaprak arasında kalan zeminin aldatıcı görünüşünün kuşu andırmasından dolayı “Kuşlu halı” olarak adlandırılmıştır. Hayat ağacının üzerindeki kuşlar yaşamı ve ruhu temsil etmektedir. Kuş mutluluk, sevgi, sevgili olarak değerlendirilirken, bazen de ölen kişinin ruhu olarak değerlendirilir. Ayrıca kutsaldır, özlemdir, haber beklentisidir, kuvvet, kudret simgesidir. Ejderha hayat ağacını koruyan hayvan figürüdür. Anadolu insanı kuş ile sohbetini, bazen ejderle kavgasını halıya ilmek ilmek dokuyarak duygularını ifade etmiştir. Kuşlu Uşak halılarda renk seçimi ise zemin beyaz; motifler kırmızı, lacivert, sarı olarak kullanılmıştır (Uçar, Demirkaya, & Doğan, 2015).

Resim 11: Kuşlu Uşak Halısı, (<http://www.usak.bel.tr/sayfa/usak-halilari/>)

3.4.Lotto ve Holbein tipi Uşak Halıları

Lotto Uşak halısı dönemin ünlü İtalyan ressamı Lorenzo Lotto'nun tablolarında resmedilmiş ve ismini de bu sayede almıştır. Halıda kuş, ejderha ve hayat ağacı motiflerinin bir arada kullanılması ile ana tema oluşmuştur. Motiflerin bir arada kullanılması ile oluşan kompozisyon ruhun sonsuzluğu ve ölümsüzlük anlamını ifade etmektedir. Hayat ağacı üzerinde bezenen kuşlar, hayatı ve ruhu simgelemektedir. Ejderha motifinin kullanılması ise hayat ağacını koruyan hayvandır. Dokumada çiçek buketleri ile süslenmiş bordür yer almaktadır. Lotto halılarda zemin kırmızı, bitkisel motiflerde ise sarı rengin kullanılmıştır.

Resim 12: Lotto Uşak Halısı, (<http://eskiusakarastirmalarimerkezi.blogspot.com.tr/2013/10/lotto-tipi-usak-hallar-sadk-usakligil.html>)

Holbein Uşak halılarda zemin kırmızı ya da laciverttir, orta alan, yaşamı ve doğurganlığı sembolize eden motiflerle bezenmiştir. Bordür, hayatı ve doğurganlığı korumak için kullanılan ve bulut şeklinde tasarlanmış olan ejderha motiflerinden oluşmaktadır.

Resim 13: Holbein ve Lotto tipi Uşak Halısı, (MEGEP, Uşak Halısı Desenleri, 2012)

3.5.Çintemani Uşak Halısı

Bu halıların çeşitli kültürler tarafından kullanılan bu motif güneş, çintemani, ay ve bulut gibi çeşitli unsurları ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bordür de yer alan üç sekizgenden ve ejderhadan oluşan motiflerin ayı ve ayı koruyan ejderhayı ifade ettiğine inanılmaktadır. Halıda güneş, ay ve ejderha motiflerinin sembolik olarak kullanılması bereket temasının da işlendiği düşünülmektedir.

Resim 14: Çintemani Uşak Halısı, (<http://www.usak.bel.tr/sayfa/usak-halilari/>)

Resim 15: Çiçekli Uşak Halısı, (<http://www.usak.bel.tr/sayfa/usak-halilari/>)

3.6.Çiçekli Uşak Halısı

Çiçek, yaprak ve dallarla kompozisyon oluşturulan yöresel uşak halılarına örnektir. Bu motiflerle dokunan halılarda bolluk ve bereket anlatılmıştır.

3.7.Göbekli Uşak Halısı

Göbek motifinin çeyreğiyle köşelerinin oluşturulduğu çiçek ve dallarla kompozisyon edilen Uşak halıları içerisinde yer almaktadır.

3.8.Bulutlu Uşak Halısı

Yüzey üzerindeki simetrik şekiller buluta benzetildiği için motif ismini buradan almıştır. Motiflerin tekrarlı kullanılması hayatın sürekliliğini ifade etmektedir.

Resim 16: Çin bulutlu, baklava şemalı halı, 17.yy., Türk İslam Eserleri Müzesi, İstanbul, (Akın, 2009)

3.9.Yapraklı Uşak Halısı

Kırmızı ve lacivertin kullanıldığı tekrarı olan son dönem özgün uşak halılarıdır.

3.10.Serpme Uşak Halısı

Bölgede yaşayan halkın yöreye özgü renk ve motifler kullanarak dokunan halı örneklerindedir.

3.11.Yöresel Uşak Halısı

Doğayı gözlemlenmesiyle oluşturulan model, zemin üzerinde hançer şeklinde yapraklar ve renkli çiçeklerin işlenmesiyle oluşturulur.

3.12.Sapanlı Uşak Halısı

Zeminde yer alan motiflerin sapan şekline benzemesiyle sapanlı ismini almıştır. Çiçekler, kıvrık dallar ve yaprakların kullanıldığı halı kendi türünün değerli örneklerinden biridir.

4.İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Halı dokumacılığına yönelik literatür araştırıldığında, halı sanatına ilişkin farklı konularda ele alınan çok sayıda çalışma yapıldığı görülmüştür. Çalışmalarda Türk halıcılığının geçmişi, bugünü ve yarınına ilişkin bilgilerde sunulmuştur. Avcıoğlu, Kalebek, Vuruşkan ve Çoruh (2014) Türk halıcılığının tarihçesini, Deniz (2004) Anadolu Türk halı sanatının serüveni ve Türk halı sanatının kaynaklarını (Deniz 2005) incelemişlerdir. Berman (2006) Türkiye'nin küresel pazarda halı dokumacılığındaki yeri ve önemini, Işık (2007) Türkiye halı endüstrisinde küreselleşme, cinsiyet ve kimlik konularını, Söylemezoğlu ve Tağı (2006) Türkiye'de el örgü halılarının sürdürülebilirliğini, Ürer (2002) ise yabancı şirketlerin Batı Anadolu Bölgesi'ndeki halıcılık faaliyetlerini ve bunun geleneksel Türk halı sanatına etkilerini incelemişlerdir. Halıların pazarlanmasıyla ilgili de çalışmalar bulunmaktadır. Pazarlama alanında coğrafi işaretleme konusu dikkat çekmektedir. Yalçın (2013) Coğrafi işaret adı altında Türk Patent Enstitüsünün tescil ettiği yöresel ürünlerin pazarlanmasını incelerken; Tağı ve Yanar (2016) El sanatları ürünlerinde coğrafi işaretleme ve ürün kimlik bilgisinin belirlenmesini incelemiştir.

Halıların dokundukları bölgeler ve illere göre özelliklerinin belirlendiği, motif, desen, teknik, dokuma vb. özellikleri açısından da incelenmiştir. Akan ve Kayabaşı (2008) Konya Sille halılarının desen ve motif özelliklerini incelerken; Barışta (1995) Konya Sarayönü ve Ladik'te bulunan Türk halılarını, Bodur (1988) ise; genel Konya halılarının özelliklerini incelemişlerdir. Sivas halıcılığının tarihsel süreç içindeki gelişimi, desen, teknik ve dokuma açısından kaynak ve koleksiyonlar Aydın (2013) tarafından; Sivas ili ve bazı ilçelerinde bulunan tülü dokumaları ise Çakmaktape (2011) tarafından ele alınmıştır. Çokay (2005) çalışmasında 16. Yüzyıla ait bir ünik Uşak seccadesinin ikonografik değerlendirmesini yapmıştır. Korkmaz (2010) Beyaz Zeminli Uşak halılarındaki kuş motifini; Perdahcı (2010-2011) Rönesans resim sanatında

Lorenzo Lotto ve Uşak halıların ve 16 ve 18. yüzyıl Avrupa resim sanatında Uşak halılarını; Ürer (2005) ise; Uşak yöresinde dokunmuş asimetrik halıları incelemişlerdir. Bu illerden başka Çanakkale halıları (Bayraktaroğlu 1985; Yılmaz 2015); Aksaray Taşpınar halıları (Kılıç Karatay ve Oyman 2017; Ölmez 2008); Nevşehir Avanos halıları (Bayındır 2007); Afyon halıları (Bayraktaroğlu 2002); Isparta halıları (Beyhan ve Gürkan 2015); Malatya Halıları (Buğur 2006; Dengiz ve Erdoğan 2008), Kocaeli halıları (Çelik 2016), Simav halıları (Tagi ve Arılı 2011); Antalya halıları (Eroğlu 2013); Tunceli halıları (Güzel ve Kulaz 2016); Çankırı halıları (Kadioğlu 2012) ve Fethiye halıları (Ölmez ve Etikan 2013) çalışmalarda incelendiği görülmüştür. Yurt dışında dokunan halılar ile Anadolu halılarının karşılaştırıldığı (Çelik, 1999; Deniz, 2007) çalışmalar bulunmakla birlikte; Romanya ve Heriz bölgesi (Tebriz) halılarıyla ilgili çalışmalar da yapılmıştır (Mahjoubi 2017; Boz 2013; Boz 2014).

Müzelerde sergilenen halıları inceleyen çalışmalarda bulunmaktadır. İleri (2010) Ankara Vakıf Eserleri müzesinde bulunan Uşak halılarını, İşlek (1969) Ankara Etnografya Müzesindeki nomad karakterli halıları, Kalay ve Subaşı (2016) Eskişehir Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Afyon yöresi kilimlerini, Kubat (2012) Konya Etnografya Müzesinde bulunan küçük Muhsine halılarını, Nefes, Can, Gün ve Çelik (2016) Ankara Vakıf Eserleri Müzesinde Samsun camilerinden derlenmiş tarihi halıları, Önder (1982) Federal Almanya Müzelerinde Türk eserlerini, Özçelik (2011) Süleymaniye Camisinin halılarını, Özçelik (2014) İstanbul Kilim ve Düz dokuma Yaygıları müzesi halılarını, Özçelik ve Uludağ (2013) Fatih Cami'nin özel tasarımı taban halısını, Öztürk (2011) Türk ve İslam Eserleri Müzesinde bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi halılarını ve Tokat (2014) Konya Etnografya Müzesinde bulunan Uşak halılarını incelemişlerdir.

Halılarda kullanılan motifler ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ölmez (2010) çalışmasında halılarda, kilim, cicim, zili ve sumak tipi düz dokumalarda, el örgü çoraplarda, kumaş ve işlemelerde kullanılan yılan motifleri, motifin kullanıldığı yöreler, sembolik anlamları, hikâyelerini incelemiştir; Ölmez (2009) ise Türk dokumalarında ölüm sembolünü incelemiştir. Akpınarlı ve Arslan (2016) Anadolu'da yapılan el halıcılığına dair teknik, renk, kompozisyon ve desen özelliklerini belirleyerek; coğrafi bir dağılımı ortaya çıkarmış, Çokay (2007) Seccade ve saf Seccadelerdeki bazı motiflerin ikonografik değerlendirmesini yapmış, Etikan (2008) ise; Seccade halılarda kullanılan bazı motifler ve bu motiflerin İslam sanatında yerini incelemiştir. Yurteri ve Ölmez (2008) Türk dokumalarında ağaç motifini araştırmıştır. Arslan (2012) ise geleneksel tapestrylerin (resmin dokunması) değişim süreci, nedenleri, amaçları ve sonuçlarına değinmiştir.

Literatürde bazı ünlü ressamın Türk halılarından etkilenerek çizmiş olduğu resimlerin analizleri de yapılmıştır. Özkavruk Adanır ve İleri (2013) çalışmasında oryantalist resimlerde Türk halılarını, Bayraktaroğlu (2011) Osman Hamdi Bey'in tablolarındaki bazı halı tasvirleri ve bu halılardaki motifleri, Perdahcı (2011) ise, Hans Holbein resimlerine Anadolu halılarının etkilerini incelemişlerdir.

Osmanlı dönemindeki halı üretimine yönelik çalışmalara da rastlanmıştır. Adanır ve Öztürk (2013) ve Anmac ve Adıgüzel Toprak (2004) Osmanlı İmparatorluğu ve İngiltere arasındaki halı ticaretinde Anadolu ve İngiliz halılarını; Çokay (2003) Osmanlı saray sanatı ekolünde sanatçıları ve halı üretimini, Özaltın ve Ölmez (2011) ise Osmanlı dönemi minyatürlerinde el sanatlarını incelemişlerdir.

El sanatları ve turizm ilişkisini inceleyen bir tane çalışmaya rastlanmıştır. Demirbulat, Özdemir, Bozok (2015) yaptıkları çalışmada El Sanatları ve Turizm İlişkisi Çerçevesinde Türk halı dokumacılığının UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras listesinde yer alan örnekler doğrultusunda değerlendirilmesini yapmıştır.

5.YÖNTEM

5.1.Araştırma Deseni

Araştırma Uşak'ta halı üretimi ve satışını yapan mağaza sahiplerinin “Halı sanatının gelişimi, özellikleri ve turizme etkilerine” ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik nitel bir çalışmadır ve bütüncül tek durum deseni modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma “bireyin bir durum hakkında zihnindeki anlamları belirleyebilmek ve yorumlayabilmek için yapılan bir araştırma türüdür” (Denzin ve Lincoln, 1998; Aktaran: Temli Durmuş ve Yusufoglu, 2016:691).

5.2.Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini Uşak İlinde yer alan 4 Halı mağazası sahibi oluşturmaktadır. 2017 Ekim-Kasım ayları arasında çalışmaya katılmayı onaylayan 3 mağaza örneklem olarak seçilmiştir. 3 mağaza sahibi çalışmaya gönüllü olarak katılmıştır. Üç mağaza sahibinin de 8 yılın üzerinde sektör tecrübesine sahip, 25-55 yaşları arasında; eğitim durumlarının ise lise, üniversite ve yüksek lisans olduğu tespit edilmiştir.

5.3. Veri Toplama Aracı

Yarı yapılandırılmış sorular ile ilgili farklı üniversitelerde görev yapan bir el sanatları alanında uzman, bir de halı üzerine çalışmaları olan bir uzmandan görüş alınmıştır. Soruların kapsamı ve açıklığı hakkında verilen öneriler doğrultusunda ve yapılan pilot uygulama sonucunda üç tema belirlenmiştir. Pilot çalışma 2 mağaza sahibi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmelerin en kısıtı 10 dakika, en uzununu 35 dakika sürmüştür. Veri toplama süreci ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış, daha sonra dökümü yapılmıştır. Mağaza sahipleriyle yapılan görüşme soruları aşağıda verilmiştir.

1. Uşak halı kompozisyonlarında kullanılan motif (geleneksel geometrik desenler, bitki ve havyan tasvirler dini sembolik motifler ya da modern motif kompozisyonları) ve renk zenginliği hakkında bilgi verir misiniz? Tüketici portföyü Uşak halılarında en çok hangi renk ve motif kompozisyonlarını tercih etmektedir? Uşak halı dokumacılığında kullanılan liflerin renklendirilmesinde hangi grup boyaları (Organik, inorganik boyalar vb.) kullanıyorsunuz. En çok hangi renk grupları tercih edilmektedir? Uşak halı dokumacılığında ne tür lifleri (Doğal, hayvansal veya kimyasal lifler) tercih etmektesiniz?
2. Geleneksel el sanatlarımız arasında yer alan Uşak halı kültürümüzün korunması, tanıtılması ve gelecek nesillere aktarılmasını, yeni nesil geleneksel el sanatlarımıza bakışını değerlendirir misiniz?
3. Sizce Uşak halılarımız yerli ve yabancı turistler için ne oranda ilgi çekici olmakta ilimizde turistik projeler içerisinde ne şekilde yer verilmekte ve değerlendirilmektedir? Uşak halı bölge turizmine etkisi hakkında düşünceleriniz nelerdir?

5.4. Veri analizi

Verilerin çözümlenmesi amacıyla ses kayıt cihazına kaydedilen görüşmeler dinlenmiş ve yazılı hale dönüştürülmüştür. Görüşmeler yazılı hale dönüştürülürken birebir aktarılmasına dikkat edilmiştir. Betimsel analiz sürecinin benimsendiği bu çalışmada tematik çerçevede elde edilen veriler doğrultusunda oluşturulmuş ve görüşmeler sonucunda ortaya çıkan kodlar uygun temaların altında yer almıştır.

Verilerin geçerliliği ve güvenilirliğinin sağlanması için, 2 mağaza sahibi ile tekrar görüşülmüş ve teyitleri alınmış, kodların doğru temalar altında ifade edilip edilmediği hakkında görüş alınmıştır. Ayrıca görüşme dökümlerinin bir tarafına kodlar eklenerek nitel alanda uzman bir araştırmacının ve ortak noktada buluşuncaya kadar sürece devam edilmiştir.

6. BULGULAR

Bu bölümde Halı mağaza sahiplerinin halı sanatının gelişimi, özellikleri ve turizme etkilerine yönelik nitel görüşmelerden elde edilen bulgular sunulmuştur (Tablo 1)

Tablo 1: Halı Mağazası Sahiplerinin Halı Sanatının Gelişimini, Özelliklerini Ve Turizme Etkilerine Yönelik Görüşleri

Temalar	Kodlar	f
1. Halı Fiziksel Özellikleri	1.1.Motifler	3
	1.2.Renk	3
	1.3. Lifler	3
	1.4. Boyama	3
2.Tanıtım ve Gelecek Nesillere Aktarım	1.1.Tanıtım Eksikliği	2
	1.2. Gençlerin İlgisi	2
3.Turistlerin Bakış Açısı ve Bölge Turizmine Etkisi	1.1.Turist Talebi	2
	1.2.Maliyet	3
	1.3.Bilinirlik	3

6.1. Halıların Fiziksel Özellikleri

Halı mağazası sahiplerinin halıların fiziksel özelliklerine ilişkin görüşleri motifler, renk, lifler ve boyama kodlarını ortaya çıkarmıştır. Katılımcılar ortaya çıkan dört kod üzerinde ortak görüşte bulunmuşlardır.

Motif açısından incelendiğinde “Madalyon, Kuşlu, Yıldız, Sabanlı, Serpme, Çiçekli Serpme, Lotto ve Bulut” motiflerinin Uşak halılarında yoğunlukla kullanıldığı ifade edilmiştir. Katılımcı bir motifler hakkında aşağıdaki gibi bilgi vermiştir. “K1:Uşak halısı biliyorsunuz tarihi 1600’lü yıllara dayanan saraylara 80- 100 metre kare dokunan çok büyük halılar vardır. Uşak’a özgü halılar Sabanlı uşak, madalyon, serpme uşak gibi

motifler var.” Katılımcı iki ise motiflerle ilgili şu bilgileri sunmuştur. “K2: 16. Yüzyıldan gelen ilk halımız madalyon ile uşak ikicisi çiçekli serpmeye, kuşlu motif fakat artık kuş sembolü yaprak gibi yapılmakta üzerinde namaz kılındığı için bu yüzden yapraklı uşak halısı da denilmekte. 22 tane Uşak klasik halımız aynı zamanda 22 çeşit madalyon halımızda mevcut. Uşak halısının ucu bucağı yok gibi bir şey. Çiçekli serpmeye istediğimiz motifi kullanabiliriz. Tırtıllı, kozalak, karanfilli. Motifler geliştirilebilir. Yıldızlı ve madalyonda oynama yapamıyoruz. Özünü korumamız gerekiyor. Çok fazla geometrik şekil yok ama kendini tekrar eden lottolar ve bulutlar bulunmaktadır. Uşak klasiklerini yaşatmayı amaçlıyoruz.” Son katılımcı ise motifleri şu şekilde ifade etmiştir. “K3: Motiflerimiz 15. Yy da uşak halısında nasılsa şu anda da aynı motifleri kullanıyoruz. Her motifin kendine özel renkleri var bu renkler Türk kırmızısı, ördekbaşı yeşili, yağ yeşili olarak tabir edilen renklerdir. Motiflerimizin hepsinin bir anlamı vardır. Madalyon motifi sonsuzluğu hiç bitmeyecek bir iktidarı temsil eder. Yıldızlı üretkenliği ve çoğalmayı temsil eder. Kuşlu motif sevgiyi ve aşkı temsil eder.”

Katılımcıların görüşleri renk açısından incelendiğinde; Kırmızı, siyah, mavi, lacivert ve krem renklerinin genelde tercih edildiği, ama son zamanlarda tüketicilerin mobilyalarına göre halıların renklerinde değişiklikler yaptıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcı bir halıların renkleriyle ilgili şu şekilde bilgi vermiştir. “K1: Kırmızı, siyah, mavi renkler tercih ediliyor. Şu anda mobilyalara uygun soft renkler, krem rengi halılar dokunuyor.” Katılımcı 2; “K2:Renk olarak madalyonlu halı kırmızıyla lacivert olmak zorunda diye bir algı var ama bu halıyı farklı renklerde de üretebiliriz. Tam özü kırmızı ve lacivert değildir müzelerdeki biraz kiremit rengidir. Ama biz pastel renklerde yapabiliyoruz.” şeklinde bilgi verirken; Son katılımcı ise; “K3: Her motifin kendine özel renkleri var bu renkler Türk kırmızısı, ördekbaşı yeşili, yağ yeşili olarak tabir edilen renklerdir.” şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcıların görüşleri lifler açısından incelendiğinde; tüm katılımcıların halılarda yün lifini tercih ettikleri ifade edilmiştir. Katılımcı 1 şu şekilde bilgi vermiştir. “K1: Yün tercih ediyoruz.”; Katılımcı 2 ise; “K2: Urfa ceylan pınar yapağı kullanmayı tercih ediyoruz. Tek bükümlü 28*32 olur uşak halısı fakat biz 20*20 vb. halıları yapıyoruz.” şeklinde ifade etmiştir. Son katılımcı ise; “K3: Anadolu yünü kullanılmaktadır.” şeklinde bilgi vermiştir.

Katılımcıların görüşleri boyama açısından incelendiğinde; halıların iplerinde genellikle kök boya kullandıklarını fakat bunun yüksek bir maliyete neden olduğu ifade edilmiştir. Bazı durumlarda siba boya dedikleri bir boya da tercih edilmektedir (“K1:Kökboyama yapıyoruz. Kilimde de siba boya kullanıyoruz. Kök boyayı üreten azaldı. Biraz pahalı. Genelde kök boyayı yurt dışından sağlıyoruz. Türkiye’de üreten çok az.”; “K2:Kök boya biraz zor bulunuyor. İran’dan getiriyoruz. Uşakta üretiliyor kökboyaları. Ama şu anda daha çok hazır şekilde alıyoruz. Her rengi elde etmek güç. Bu yüzden dışardan tedarik ediyoruz. Türkiye’de kök boya sanayisi fazla yok.”; “K3:Kök boya kullanılıyor. Kırmızı, lacivert ve krem rengi”).

6.2.Tanıtım ve Gelecek Nesillere Aktarım

Halı mağazası sahiplerinin halıların tanıtım ve gelecek nesillere aktarımına ilişkin görüşleri tanıtım eksikliği ve toplumun ilgisizliği kodlarını ortaya çıkarmıştır. Bu kodlarla ilgili iki mağaza sahibi ortak görüş sunarken, üçüncü mağaza sahibi zıttı bir görüş sunmuştur.

Katılımcıların tanıtım eksikliğine ilişkin görüşleri incelendiğinde; Katılımcı 2 halının tanıtımı ilgili olumsuz görüş bildirdiği tespit edilmiştir (K2:Devletin, belediyenin ve üniversitenin halının tanıtımı için gayret göstermesi gerekmektedir. Yoksa bizim gibi işletmelerin gayretleriyle halının tanıtımı biraz zor gerçekleşir diye düşünüyorum). Katılımcı üç ise, halının tanıtılması ile ilgili olumlu görüş bildirmiştir (K3: Bundan 5 yıl önce yok derdim ama artık dokur eviyle birlikte yavaş yavaş gelişmeye başladı. Tarihimizde de olan bu halıyı özlediğimiz için artık canlanan bir sanat oldu. Hızlı bir artış oldu. Sürekli halı tercih ediliyor. Yurt dışı ve yurt içinde talep çok fazla oldu)

Katılımcıların gençlerin ilgisine ilişkin görüşleri incelendiğinde; Katılımcı 1 halılara gençlerin ilgisinin kalmadığı ve yavaş yavaş el sanatlarının yok olacağını ifade etmiştir (K1:Şu anda gençler halılara ilgi duymuyor. Anne babalar öğrencilerinin memur olmasını istiyorlar. Bir sanat kazandırmak istemiyorlar. Geleneksel sanatlar artık yok olmaya başladı. Artık kimse çocuğunu bu tür sanatlara göndermiyor). Katılımcı 3 ise gençlerin bu konuyu önemseydiğini ifade etmiştir (K3:Gençler bu konuya çok fazla ilgi gösteriyorlar. Mobilyalarına uygun halı dokutturuyorlar).

6.3.Turistlerin Bakış Açısı ve Bölge Turizmine Etkisi

Halı mağazası sahiplerinin halılara turistlerin bakış açısı ve halının bölge turizmine etkisine ilişkin görüşleri, turist talebi, maliyet, bilinirlik ve tanıtım kodlarını ortaya çıkarmıştır.

Katılımcıların turist talebine ilişkin görüşleri incelendiğinde; katılımcıların genellikle yurt içinden talepler aldıkları, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerden talep olduğu ifade edilmiştir. Yurt dışından Ruslardan talep geldiği, fakat yurt dışı talebinin yeterli düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. (K1:Ruslardan talep geliyor. Konsolosluk aracılığıyla geliyorlar yılda 1 -2 tane ancak oluyor. Genelde yurtiçine satış yapıyoruz. İstanbul ağırlıklı mimarlarla çalışıyoruz. Uşaktan da talep çok azaldı;K3: Yabancı turist olarak çok fazla ilgi yok. Ama ülke genelinde tanıtım yapıyoruz. Cumhurbaşkanına hediye edildikten sonra İstanbul, Ankara, İzmir gibi illerden talepler arttı. Turistik bölgelerle fazla irtibatımız yok).

Katılımcıların maliyete ilişkin görüşleri incelendiğinde; katılımcıların halılarla ilgili tanıtım ve halı dokutma maliyetlerinin yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Yurt dışında bu maliyetlerin düşük olması nedeniyle piyasa da faaliyet göstermenin zor olduğu vurgulanmıştır (K1:Uşak'ın tanıtımı için aslında önemli bir unsurdur. Şu anda fuarlara da katılmıyoruz. Çok maliyetli oluyor; K2: Kanyonlara gelen turlar vb. ziyareti de olmuyor. Uşak halısı için hediyelik eşyalar yapılmalı fakat bunlar kaliteli şekilde yapılmalıdır. Ben İstanbul'da eşme kiliminden çanta yaptırıyorum. Fakat maliyetleri çok yüksek, K3: Yurt dışında da Nepal, Afgan halıları satılıyor. Turistik bölgelere satıyoruz. Bağlantılarımız var arıyorlar onların taleplerine göre halı dokuyoruz. Yurt dışında maliyetler az olduğu için Afgan Uşak, ÖzbekUşak gibi halı çeşitleri var. O yüzden bu halılar piyasayı ele geçirdi gibi).

Katılımcıların bilinirliğe ilişkin görüşleri incelendiğinde, katılımcılar 1 ve katılımcı 2 Uşak halısının bilinirliği konusunda sıkıntılar olduğunu ifade etmişlerdir. (K1:Tanıtım için devlet kurumlarıyla irtibat kuruyoruz. Ama yeterli olarak tanıtılmamaktadır. Ama yurt dışında uşak halısı iyi tanınmaktadır. Fakat uşakta fazla ilgi görmemekte. Uşak'ın tanıtımı için aslında önemli bir unsurdur. Şu anda fuarlara da katılmıyoruz. Çok maliyetli oluyor; K2:Uşak halısı yeterli düzeyde tanıtılmadığı için fazla talep edilemiyor. Fakat internette ortamında bizi bulup ziyaret edenler oluyor). Katılımcı 3 ise; Uşak halısının Uşak'ın tanıtımı ve için birinci sırada olduğunu, tüm dünya da Uşak ismiyle tanındığı ve tüm dünya da çeşitli müzelerde sergilendiğini ifade etmiştir (K3:Uşak halısı uşağın tanıtımı için birinci sırada olduğunu düşünüyoruz. Tüm dünya da Uşak halısı olarak bilinir ve tüm dünya müzelerinde uşak halısı mutlaka vardır. Ve ismi olarak Uşak Halısı olarak bilinir. Turizm açısından uşağın tanıtımı için ilk sırada olduğunu düşünüyorum.)

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tükenmek bilmeyen isteklerimiz, sınır tanımayan tüketim alışkanlığımız, bugün bireylerin modernleşme ve dönüşüm isteğiyle yaşam alanlarında kullanılan araç-gereçlerin kültürel değerlerinin kaybolup daha kolay ulaşılabilen ürünlere dönüştürmüştür. Sanat ve kültürümüze dair tarihsel birikimin değerini ve önemini yitirmesine neden olmuştur. Halıcılık sanatı Türk kültürünün ayrılmaz bir parçası olan sayıları giderek azalan dokuma ustaları tarafından göz nuru ileilmek ilmek ilmek yaşatılmaya çalışılan kültürümüzde önemli bir yere sahip el dokuma sanatıdır. Geçmişten gelen kültürel bir değer taşıyan, Anadolu'da doğup dünyaya yayılan Uşak halı sanatı mevcut ekosistemde yaşam mücadelesi vermektedir.

Araştırmada Uşak'ta halı üretimi ve satışını yapan mağaza sahiplerinin Halı sanatının gelişimi, özellikleri ve turizme etkilerine yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, Uşak'ta bulunan üç halı mağazası ile görüşme yapılarak veriler elde edilmiştir.

Elde edilen veriler doğrultusunda Uşak halılarında genellikle, Madalyon, Kuşlu, Yıldız, Sabanlı, Serpme, Çiçekli Serpme, Lotto ve Bulut motiflerinin tercih edildiği ifade edilmiştir. Genellikle kırmızı, lacivert, mavi ve krem renklerinin tercih edilmekle birlikte, tüketicilerin mobilyalarına uygun şekilde tüketicinin isteği doğrultusunda da renklerin kullanılabilceği söylenmiştir. Uşak halılarında yün lifler tercih edilmektedir ve iplerin boyanmasında kök boyalar kullanılmaktadır.

Halının tanıtımı ve gelecek kuşakları aktarılmasıyla ilgili iki karşıt görüş oluşmuştur. Uşak halısının tanıtımının yeterli düzeyde yapılamaması nedeniyle Türkiye ve yurtdışında Uşak halısını satışında düşüş olduğu ve genellikle yurt dışında dokunan Uşak Afgan; Uşak Özbek gibi halıların piyasayı ele geçirdiği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra Uşak Belediyesinin Cumhurbaşkanına Uşak Halı hediye etmesiyle Türkiye'de tanınırlığının tekrar artış gösterdiği de söylenmiştir. Gençlerin halı dokumacılığına ve bu şekildeki el sanatlarına ilgisinin olmadığı uzun vadede bu mesleklerin ortadan kalkacağı ifade edilmekle birlikte; yeni evlenen genç çiftlerin evlerinde Uşak halısını tercih ettikleri de tespit edilmiştir.

Halıların Uşak Turizmine etkisine yönelik veriler değerlendirildiğinde; halılara çoğunlukla yurt içinden talep aldıkları, en fazla İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerden talep olduğu ifade edilmiştir. Yurtdışından ise, Ruslar tarafından talep edildiği, yeterli düzeyde yurtdışı talebi olmadığı söylenmiştir. Uşak'ı turistik nedenlerle ziyaret edenlerin taleplerinin de yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Halıların tanıtım ve halı dokutma

maliyetlerinin yüksek olmasından dolayı yurtdışı rakipleriyle rekabetinin sıkıntılı olduğu da vurgulanmıştır. Turistik bölgelere halıların pazarlandığı ama eskisi kadar hızlı bir satışın olmadığı da ifade edilmiştir.

Katılımcıların turist talebine ilişkin görüşleri incelendiğinde; katılımcıların genellikle yurt içinden talepler aldıkları, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerden talep olduğu ifade edilmiştir. Yurt dışından Ruslardan talep geldiği, fakat yurt dışı talebinin yeterli düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Uşak halısının Dünya’da çeşitli müzelerde sergilendiği, “Uşak Halısı” ismiyle tüm Dünya’da bilindiği ve Uşak’ın turizmi ve tanıtımı için en önemli unsurlardan biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda geliştirilen öneriler aşağıda sunulmuştur.

- ✓ Uşak halısı bilinirliği kullanılarak, halı konusunda tanıtımlar ön plana çıkarılarak, iç ve dış turizm hareketlerinin artışı sağlanabilir.
- ✓ Uşak halısının dokunmasının özel kuruluşlar kadar devlet destekli projelerle desteklenerek, maliyetlerinin düşürülmesi böylece halı dokumacılığının yaygınlaştırılması sağlanabilir.
- ✓ Yurt dışında düzenlenen halı fuarlarına katılımı desteklenerek ve Uşak halısının buralarda da tanıtımı sağlanmalıdır.
- ✓ Halıların maliyetlerinin satış fiyatlarının yüksek olmasından dolayı dekoratif amaçlı daha küçük boyutlarda ya da tablo şeklinde üretimi sağlanmalıdır.
- ✓ Halı dokumalarından kaliteli hediyelik eşyalar (çanta, yastık vb) üretilmelidir.
- ✓ Açılan kurslarla dokuma ustalarının sayısını artırılması ve dokumacılığı yaygınlaştırılması, yeni iş modelleri geliştirilerek sanatı gençlere öğretilmesi ve özellikle kadın istihdamının sağlanması amaçlanmalıdır.
- ✓ Geleneksel uşak halı sanatının yaşaması, gelecek kuşaklara aktarılması için Kültür ve Turizm Bakanlığı, desteği ile ulusal ve uluslararası işbirlikleri ile projeler geliştirilmelidir.
- ✓ Halı üreticilerinin ticari anlamda ayakta kalabilmeleri için çeşitli devlet kredi ve teşvik programlarıyla desteklenmeleri sağlanmalıdır. Bilinirliğin artırılması için uluslararası fuar, festival ve sergiler gerçekleştirilmelidir.
- ✓ Yok, olma tehlikesi ile karşı karşıya kalan birçok el sanatı gibi Uşak halı sanatının akademik çalışma programları içinde daha fazla ele alınarak tasarım ve ürün geliştirme projeleri geliştirerek halı sanatının sürdürülebilirliğine ve korunmasına önemli katkılar sağlayacaktır.
- ✓ Uşak halılarının kendine has karakteristik özelliklerini kaybetmeden katma değeri yüksek dekoratif malzemeler ve sanatsal ürünlere dönüşerek yaşatılması sağlanmalıdır. Çağdaş tasarım ürünü olarak yeni farklı kullanım alanları ve daha küçük boyutlarda, maliyeti düşük, estetik değeri olan yeni ürünler yaratarak dokuma sanatının geleceğe taşınması amaç edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Adanır, E. Ö.,& İleri, B. (2013). Oryantalist Resimlerde Türk Halıları. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi (Yedi), 10(10), 71-80.
- Akan, M.,& Kayabaşı, N. (2008). Konya Sille Halılarının Desen ve Motif Özellikleri. Art-e Sanat Dergisi, 1(1).
- Akın, Y. G. (2009). 16.- 17. Yüzyıl Osmanlı Kumaş, Halı ve Kilimlerinde Şemse Motifi. 68-75. İstanbul.
- Akpınarlı, F.,& Arslan, P. (2016). Anadolu'da El Halıcılığının Coğrafi. Akademik Sanat, 1(1), 20-29.
- Anmac, E.,& Adigüzel Toprak, F. (2004). West Anatolian Carpet Designs: The Effect of Carpet Trade between Ottoman Empire and Great Britain.
- Arslan, S. (2012). Resmin Dokunması. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (27), 45-57.
- Avcıoğlu Kalebek, N., Vuruşkan, D., & Çoruh, E. (2014). Türk Halıcılığının Tarihçesi. Electronic Journal of Vehicle Technologies/Tasit Teknolojileri Elektronik Dergisi, 8(1).

- Aydın, Ö. (2013). Sivas Halıları. Akdeniz Sanat Dergisi, 3(5).
- Barışta, H. Ö.(1995).Sarayönü ve Ladik'te Bulunan Türk Halılarından Bazı Örnekler.Vakıflar Dergisi, 25,211-234.
- Bayındır, Z. (2007). Günümüzde Avanos' ta (Nevşehir) el halısı üretimi ve Avanos halılarının özellikleri (Doctoraldissertation, DEÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü).
- Bayraktaroğlu, S. (1985). Çanakkale Halıları. Vakıflar Dergisi, 19, 237-259.
- Bayraktaroğlu, S. (2005).Afyon Çevresi Yörük Dokumaları.Vakıflar Dergisi, 29, 513-527.
- Bayraktaroğlu, S. (2011). Osman Hamdi Bey'in Tablolarındaki Bazı Halı Tasvirleri ve Bu Halılardaki Motifin İrdelenmesi. Vakıflar Dergisi, 36 171-186.
- Berman, K. (2006). CarpetWeaversandWeaving in the Global Market: the Case of Turkey. Master'sThesis, Cornell University.
- Beyhan, Ş. G.,& Çelebi Gürkan, Ü. (2015). Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Bir Tespit Çalışması: Isparta Halı İpliği Fabrikaları ve Boyahaneleri. ZeitschriftfürdieWelt der Türken/Journal of World of Turks, 7(3), 79-101.
- Bodur, A. F. (1988).Halıcılık Tarihine Kısa Bir Bakış ve Konya Halıları. Vakıflar Dergisi, 20 105-114.
- Boz, L. (2013). Transilvanya Bölgesi, LutherciMediaş Azize Margaret Kilisesindeki Anadolu Halıları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Boz, L. (2014). Romanya'nın Transilvanya Bölgesi Protestan Kiliselerine Halı Bağışlama Geleneği. Vakıflar Dergisi, 42 81-87.
- Buğur, E. (2006). Malatya Müzesi'nde bulunan halılar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans, Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakmaktepe, M. F. (2011). Sivas ili Merkez ve bazı ilçelerinde bulunan tülü dokumaları. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, A. (1999). Anadolu, İran ve Kafkasya Halı Etkileşimi. Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, (5).
- Çelik, E.(2015). Kocaeli Yarımadasına Özgü El Sanatlarından Örnekler.Kocaeli Tarih Sempozyumu, Kocaeli.
- Çokay, Ö. (2003). Osmanlı Saray Sanatı Ekolünde Sanatçılar ve Halı Üretimi. İstem, 1,2,147-157.
- Çokay, Ö. (2005). 16. Yüzyıla Ait Bir Ünik Uşak Seccadesinin İkonografik Değerlendirmesi. İstem,3, 5,181-189.
- Çokay, Ö. (2007). Seccâde Ve Saf Seccâdelerdeki Bazı Motiflerin İkonografik Değerlendirmeleri. İstem, 5,9, 187-208.
- Dengiz M. ve Erdoğan, Z. (2008). Pişinik Yastık Halısı. 38. İcanas (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) Maddi Kültür, Ankara.
- Deniz, B. (2005). Anadolu-Türk Halı Sanatının Serüveni-I. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, (7).
- Deniz, B. (2007). Azerbaycan Ve Anadolu-Türk Halılarının Benzer Özellikleri/SimilarFeaturesBetweenAzerbaijanıAndAnatolianTurkishCarpets/SimilarFeaturesBetwe enAzerbaijanıAndAnatolianTurkishCarpets. Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, (18).
- Deniz, B. (2013). Anadolu-Türk Halı Sanatının Kaynakları. Akdeniz Sanat Dergisi, 1(2).
- Eroğlu, M. A. (2014). Antalya ve Civarı Cicim Seccadeleri (Namazlağ). Akdeniz Sanat Dergisi, 6(12).

- Etikan, S.(2007). Seccade Halılarda kullanılan Bazı motifler ve Bu Motiflerin İslam Sanatında Yeri. ICANAS 38, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları kongresi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Güdü, Ö., Sonat, S.,& Bozok, D.(2015). El Sanatları ve Turizm İlişkisi Çerçevesinde Türk Halı Dokumacılığının UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde Yer Alan Örnekler Doğrultusunda Değerlendirilmesi. 14. Geleneksel Turizm Paneli. 16 Nisan. Sakarya.
- Güzel, E.,&Kulaz, M. (2016). Tunceli-Çemişgezek-Doğan Köyü Halı Dokuma Örnekleri. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20(4), 1321-1335.
- Harun, Ü. R. E. R. (2005). Uşak Yöresinde Dokunmuş Asimetrik Halılar ve Bir “Örnek” Halı (19. Yüzyıl Sonu–20. Yüzyıl Başı). Sanat Tarihi Dergisi, 14(1).
- Işık, D. (2007). Wovenassemblages: Globalization, gender, labor, andauthenticity in Turkey'scarpetindustry (Doctoraldissertation, TheUniversity of Arizona).
- İleri, B. (2010). Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nde bulunan Uşak halılarının incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- İşlek, S. (1969). Ankara Etnografya Müzesindeki Nomad Karakterli Halılar." Vakıflar Dergisi, 8, 273-281.
- Kadioğlu, Ö. (2012). Çankırı ili Merkez köylerinde bulunan düz dokuma yayguların tespiti ve günümüzdeki durumu (Doctoraldissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kalay, H. A. (2016). Eskişehir Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Afyon Yöresi Kilimlerinden Örnekler. Art-e Sanat Dergisi, 9(17), 62-87.
- Karatay, S. K.,& Oyman, N. R. (2017). Günümüz Taşpınar Halıları. Ulakbilge,5,10, 393-408.
- Korkmaz, H. (2010). Beyaz Zeminli Uşak Halılarındaki Kuş Motifine Dair Bir Çözümleme. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (5).
- Kubat, N. (2012). Konya Etnografya Müzesi'nde bulunan Küçük Muhsine halılarının incelenmesi (Doctoraldissertation, DEÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü).
- Madalyonlu Uşak Halıları. (tarih yok). Kasım 5, 2017 tarihinde Eski Halı ve Kilim: <https://eskihalivekilim.com/madalyonlu-usak-halilari/> adresinden alındı.
- Mahjoubi, S. (2017). ThePathology of WeavingandProduction of theHand-wovenCarpets: HerizRegion Case Study. Journal of HistoryCultureand Art Research, 6(2), 153-168. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v6i2.868>
- MEGEP. (2012). Eşme Kilim Dokuma. El Sanatları Teknolojisi . (M. E. Bakanlığı, Dü.) Ankara.
- MEGEP. (2012). Uşak Halısı Desenleri. El Sanatları Teknolojisi . (M. E. Bakanlığı, Dü.) Ankara. Kasım 05, 2017 tarihinde MEGEP. adresinden alındı.
- Nefes, E., Can, Y., Gün, R., & Çelik, B. (2016). Ankara Vakıf Eserleri Müzesinde Samsun Camilerinden Derlenmiş Tarihi Halılar. DinbilimleriJournal, 16(3).
- Ölmez, F. N. (2008). Taşpınar Halılarında Kullanılan İpliklerin Bazı Teknolojik Özellikleri. Art-e Sanat Dergisi, 1(1).
- Ölmez, F. N. (2009). “Death” SymbolismInTurkishWeavings. Art-e Sanat Dergisi, 2(3).
- Ölmez, F. N. (2010). Dokumalarda Yılan Motifi. Art-e Sanat Dergisi, 3(6).
- Ölmez, F. N.,&Etikan, S. (2013). Fethiye'de Düz Dokumacılık ve Günümüzdeki Durumu/FlatWeavingIn Fethiye andCurrentStatus. Journal of HistoryCultureand Art Research, 2(1), 87-105.
- Önder, M. (1982). Federal Almanya Müzelerinde Türk Eserleri. Vakıflar Dergisi, 15, 127-138.

- Özaltın, N., & Ölmez, F. N. (2011). Osmanlı Dönemi Minyatürlerinde El Sanatlarından İzler. Art-e Sanat Dergisi, 4(7).
- Özçelik, s. & Uludağ F. Fatih Camii'nin Özel Tasarımlı Taban Halısı. Restorasyon Yıllığı Dergisi, 7, 119-126.
- Özçelik, S.(2011). Süleymaniye Camisinin Halı Hazineleri. Restorasyon Yıllığı Dergisi, 3, 49-61.
- Özçelik, S.(2015). İstanbul Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi. Vakıflar Dergisi, 42, 133-138.
- Öztürk, B. (2011). Türk Ve İslam Eserleri Müzesinde Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi Halılarının Tasarım Özellikleri Ve Restitüsyon Çalışmaları (DoctoralDissertation, Deü Güzel Sanatlar Enstitüsü).
- Öztürk, E. ve Özkavruk Adanır B. (2013)çOsmanlı İmparatorluğu ve İngiltere Arasındaki Halı Ticareti: Anadolu ve İngiliz Halıları. Akdeniz Sanat Dergisi, 3.5.
- Perdahcı, N. (2010). Rönesans Resim Sanatında LorenzoLotto ve Uşak Halıları. Trakya UniversityJournal Of SocialScience, 12(2).
- Perdahcı, N. (2011). HansHolbein Resimlerine Anadolu Halılarının Etkileri. Sanat ve Tasarım Dergisi, 1(7).
- Perdahcı, N. (2011). XVI-XVIII. Yüzyıl Avrupa Resim Sanatı'nda Uşak Halıları. Trakya UniversityJournal of SocialScience, 13(1).
- Söylemezoğlu, F.,&Taği, S. (2006). Sustainability of HandwovenCarpets in Turkey: TheImportance of Technical DistinctionsBetweenRegionalCarpetStyles. TextileSociety of AmericaSymposiumProceedings. 338.
- Tagi S. ve Arılı, M. (2011). Simav İlçesinde El Dokuması Halıcılık. e-Journal of New World Sciences Academy.6,1, 77-86.
- Taği, S. Ö.,& Yanar, A. (2016). El Sanatları Ürünlerinde Coğrafi İşaretleme Ve Ürün Kimlik Bilgisinin Önemi. Art-e Sanat Dergisi, 9(17), 343-353.
- Taylan, F. N. (2013, Nisan). Uşak Halı Motoflerinin Seramik Yüzeylerde Uygulanabilirliği ve Kişisel Uygulamalar. 3-53. Uşak.
- Temli-Durmuş, Y.,& Yusufoglu, S. (2016). İlkokul 4. Sınıf Matematik Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri (Siirt-Kurtalan İlçesi Örneği). Electronic TurkishStudies, 11(14).
- Tokat, M. (2014). Konya Etnografya Müzesi'nde bulunan Uşak halıları (Doctoraldissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Uçar, A. C., Demirkaya, S., & Doğan, H. (2015). Dünya Markası Uşak Halısı. Uşak: Uşak Belediyesi.
- Ürer, H. (2002). Yabancı şirketlerin Batı Anadolu Bölgesi'ndeki halıcılık faaliyetleri ve bunun geleneksel Türk halı sanatına etkileri (Doctoraldissertation, Ege Üniversitesi).
- Yalçın, B. (2014). Yöresel Ürünlerin Pazarlanması Üzerine Değerlendirmeler. Akdeniz Sanat Dergisi, 6(11).
- Yılmaz, A. H. (2015). Çanakkale Yöresi El Dokumalarında Motifler (Biçim, İçerik, Anlatım). Kalemşi- Geleneksel Türk Sanatları Dergisi. 3,5, 147-167.
- Yurteri, S.,& Ölmez, F. N. (2008). Türk Dokumalarında Ağaç Motifi.38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara.